

de szó volt a világ legrégebben működő, sitti (Sion) orgonájának restaurálásáról is. Az est folyamán sor került az elkövetkező két év hasonló találkozóinak szervezési kérdéseire is. Ez minket magyarokat is érintett, hiszen két évvel ezelőtt a társaság Freibergben megszavazta, hogy 2004-ben az orgonapokokat Budapesten tartsák. (Az idei s a tervezett 2004. évi budapesti rendezvény kapcsán többször is felvetődött bennem a kérdés: vajon két év múlva mi magyarok mit tudunk mutatni akár új orgonák, akár restaurált hangszerek terén, hiszen nálunk a XX. század egyáltalán nem kedvezett az orgonakultúrának. Az I. világháború után alig épült minőségi hangszer, a restaurálásokról nem is beszélve. Csak az utóbbi években történt néhány, hazai viszonylatban „szakszerű” restaurálás. Még mindig kevés a restaurálás iránt érdeklődő és arra valóban képes szakemberünk. Orgonaépítőink javarésze még ma sem ismeri, nem is akarja ismerni, vagy a gyakorlatban utasítja el az orgonarestaurálásra vonatkozó irányelveket. A Nemzeti Kulturális Alpprogram Zenei Kollégiumának orgonarestaurálási pályázata kérészetének bizonyult, s ebben az évben megszűnt. Vajon az elkövetkező alig két esztendő során lesz-e előrelépés ezen a téren? Ha esetleg lesz, nem lesz-e akkor már túl késő?)

A rendezvény utolsó napján lehetőség nyílt a Luzemben működő Goll-cég üzemének fakultatív megtekintésére. Végül a rendezvény záróhangversenye Einsiedeln kolostortemplomában volt, ahol a Muriban hallottakhoz hasonló élményben lehetett részünk: a két új orgonát (Marienorgel II/34, Mauritiusorgel IV/62) több műben egyszerre is megszólaltatták. A luzerni rendezvényt szombaton délelőtt a jezsuita-templomban tartott, egyházzeneben gazdag ökömenikus istentisztelet zárta.

A GdO 50. találkozójának szervezése összességében jól sikerült. A kifogástalan színvonalú új illetve XVIII–XIX. századi orgonák mellett több XVII. századi, kiválóan restaurált hangszert is láthattunk. Bár ezek többnyire rövid mélyoktávusok, s középhangos temperatúrával rendelkeznek, mégis remekül megállják helyüket a liturgiában és a hangversenyéletben. Igaz, ez ma alkalmazkodóképességet igényel mind a népekek-korálok kíséreténél, harmonizálásánál, mind a koncertre alkalmas zeneirodalom kiválogatásakor. A kitűnő előadókkal megrendezett hangversenyek mindegyike nagy-szerű példaként szolgáltak.

Kormos Gyula

Magyarok Nagyasszonya 4. Egyházzenei és művészeti fesztivál

2002. október 4–13.

Budapest — Gödöllő — Győr — Székesfehérvár

1999-ben rendezték meg először a Magyarok Nagyasszonya Nemzetközi Egyházzenei Fesztivált. Az előző három rendezvény szakmai- és közönségsikere valamint sajtóvisszhangja ösztönözte a Budapesti Énekes Iskolát (BÉNI) és a társrendezőket (Filharmónia Budapest Kht, Józsefvárosi Kulturális Központ) az idei program összeállítására.

A fesztivál lényege továbbra is elsősorban a liturgikus keretek között, s csak másodsorban hangversenyeken felhangzó egyházzene megszólaltatása volt, ám emellett megjelent a világi muzsika is: nevezetesen a fesztiválra vendégül hívott nemzetek (német, ruszin és szlovák) népzenéje valamint a magyar táncmuzsika.

A fesztivál eseményei Budapest kilenc templomában (Szent István-bazilika, Deák téri evangélikus templom, Belvárosi főplébániatemplom,

Rezső téri Magyarok Nagyasszonya-plébániatemplom, Batthyány téri Szent Anna-templom, Terézvárosi plébániatemplom, a csepeli, a Rózsák terei görög katolikus templom, Szent Rókus-kápolna) és az Olasz Kulturális Intézetben zajlottak. Vidéken a győri evangélikus templomban és a gödöllői premontrei templomban valamint Székesfehérvárt a ferences és a ciszterci templomban voltak hangversenyek és istentiszteletek.

Idén két szomszéd országbeli katedrális kórusa vendégzerepelt: a fesztiválon hagyományosan felhangzó bizánci liturgikus zenét az ungvári görög katolikus székesegyház kórusa, a nyugati egyházzenet a kassai dóm Szent Cecília Kórusa képviselte. Pozsonyból érkezett a fesztiválra a kitűnő, fiatal orgonaművész: Marek Vrabel, Franciaországból pedig Bruno Beaufils.

Szászország zenei centrumából, Lipcséből, egy sajátos „előéletű” fiatal ének- és zenekart hívtunk meg, nevük: amici musicae. A 20–30 év közti „zenebarátok” jó tíz évvel ezelőtt még a város két világhírű intézményének: a Tamás-templom kórusiskolájának, illetve a Gewandhausorchester hangszeres iskolájának, ill. gyermekkórusának (!) növendékei voltak. Most pedig —azokból kiöregedve— kitűnő együttest alkotnak.

A magyar szkolák és egyházzenei együttesek közül fellépett a Budavári Nagyboldogasszony-templom ének- és zenekara, a Budafoki, a Csepeli, a Krisztinavárosi, a Gyöngyöspatai, a Zugligeti, a Zsámbéki Schola, a Schola Cantorum Sancti Stephani, a Fővárosi Kántorátus együttese valamint a Rózsák terei Bizánci Férfikar.

A BÉNI koncertegyüttese idén az oratorikus műfaj teréséből válogatott: Bach Magnificatját és a Kismartonban alkotó udvari karmester (Haydn elődje), Gregor Joseph Werner Miséjét és Requiemjét adta elő a székesfehérvári Hermann László Vonószekar, művészeti vezetőjük Major István, illetve Philipp György vezényletével. Utóbbi valaha énekesfiúként a BÉNI-ben tanult, most pedig a Zeneakadémia karmesternövendéke.

A fesztivál művészeti vezetésének alapelve, hogy ti. „opera ne csak hangversenyelőadásban” azaz egyházzene ne csak koncerteken hangozzék föl, egyre inkább elfogadott lesz az esemény szakmai és zeneszerető közönsége számára egyaránt. Az istentiszteletek-hangversenyek 70–30 %-os aránya teszi Európában valóban egyedülállóvá ezt a rendezvényt. Sokan megtapasztalták már, hogy a szépen „kivitelezett” istentiszteleten felhangzó művészi egyházzene mennyivel nagyobb lelki és zenei élményt nyújt az odalátogatóknak, mint ha az opusz a fogantatásától és céljától oly idegen koncertkörnyezetben hallható csak. S ez a megállapítás nem csak a felekezetek tagjaira vagy a felekezethez nem tartozó vallásos érzületűekre igaz.

Sok ismerős arcot lehetett fölfedezni az előző esték koncertlátogatói közül az istentiszteleteken.

A fesztivál nyitónapján, október 4-én Vargha M. Péter Rezső téri plébános tartotta az ünnepélyes megnyitót, majd szentmisét celebrált, amelyen a BÉNI Kodály Magyar miséjét énekelte. A szentbeszédbe szöve elhangzottak a fesztivál fővédnöke, Paskai László bíboros fesztiválunkra írott levelének szavai. Ebből idézek az alábbi-

akban: *„Amikor elfogadom a felkérést és vállalom a fesztivál védnökségét, egyúttal megragadom az alkalmat, hogy kifejezzem örömdömet, hogy éppen Assisi Szent Ferenc ünnepén kerül sor a fesztivál megnyitására. Közismert, hogy Ferenc ekkor elhagyta a világot, hogy egyedül Istennek szolgáljon. Ez eleinte abból állott, hogy helyreállította a környék összedűlő félben lévő templomait és kápolnáit. Felcsapott vásári énekesnek, s amikor az emberek köréje gyűltek, építőkövet koldult tőlük. Bonaventura később ezt írta: «Miként Ferenc három templomot helyreállított, úgy kellett ennek a szent embernek vezetése mellett Isten Egyházának is megújulnia.» Vagyis az ének segít Isten Egyházának megújulásában. Természetesen elsősorban akkor, ha hajlandók vagyunk a keresztség által bennünk felépített Szentlélek templomát mindennap, újra és újra megújítani.”*

A szentmise után a kassai Szent Erzsébet Dóm Szent Cecilia Kórusa adott egyházzenei hangversenyt, Viliam Gurbal irányításával. Egy fiatal, nagyon jó hangminőségű, szemmel láthatóan igen ambíciózus együttest és karnagyot ismerhettünk meg ezen az estén. Műsorukon a reneszánsz vokálpolyfónia nagy mesterei mellett Rachmaninov két művét valamint XX. századi szlovák és francia darabokat, befejezőképpen pedig két spirituálét hallhattunk.

Az utóbbiakat gondolom azért, hogy „oldják” a XX. századi darabok esetenként dissonáns, nem az olcsó harmóniai fordulatokat használó, s szerkezetükben is bonyolultabb hatását. Néhány sor erejéig elidőzőm e jelenségnél, mert ez ma a világon általánosnak mondható műsorpolitikai fogás. (Az eleve beépített ráadászám esete.) Lehet, hogy a közönség egy részének tetszetős ez a gondolat, ám két súlyos problémát vet föl. Az egyik magának a spirituálének mint műfajnak a leértékelése. Az (egyház)karnagyok felületes ismeretei a műfaj egészéről, előadásmódjáról, funkciójáról és autentikus megszólalásáról zeneileg általában szomorú eredményt hoznak, s a „hogy kerül a csizma az asztalra” kényelmetlen érzését okozzák a —hangsúlyozom, kifejezetten jól összeválogatott— műsорт addig figyelemmel kísérő hallgatóban. Soha föl nem merült bennem az igény, hogy meghallgassam pl. a washingtoni St. John Baptist-Church szenzációs, mélyen megrendítő, kivételes zeneiséggel bíró gospel- és spirituálé kórusának Bach-, vagy Mendelssohn-motettakoncertjét. Szerintem sokan vagyunk még így. A másik, előttem szakmailag aggályos kérdés

—részben saját előadói tapasztalataimat figyelembe véve— az, hogy egy perccel valamely Kodály, Rachmaninov, Liszt, Brahms (vagy sorolhatnám még a szerzőket) darab után hogyan is tudna bárki akár technikailag, akár hangvételét, ill. zeneiségét tekintve jól elénekelni egy spirituálét? Nekem ez a műsorba „eleve beépített ráadás” kevésbé tetszik.

Az október 5-i esti illetve 6-ai délelőtti szentmise a Belvárosi főplébániatemplomban illetve a gödöllői premontrei templomban szerencsére semmi ilyen rosszérzést nem hagyott maga után: Monteverdi: *Messa da capella ordináriuma*, és a motetták kulturáltan, jó hangzással szólaltak meg a feltűnően fiatal átlagéletkorú, viselkedésben nagyon kellemes és közvetlen, ezáltal a személyes érintkezésben a nyelvi nehézségeket is könnyen áthidaló együttes előadásában.

A fesztiválon résztvevő két orgonista Bruno Beaufile (Franciaország) és Marek Vrabel (Szlovákia) a Batthyány téri Szent Anna-templomban illetve a belvárosi főplébániatemplomban játszott. Beaufile, a francia középgeneráció képviselője Messiaen- és Thierry Escaich-műveket orgonált — remekül. Ettől persze „tartani lehetett”, hiszen, úgy gondolom, nem vagyok egyedül azzal a véleményemmel, hogy ma a francia orgonajáték-kultúra — a liturgikus- és a hangversenyjátékot is beleértve — kimagaslóan magas színvonalú Európában. Szlovákia e tekintetben talán kevésbé jelentős, bár a nagy zenei hagyományú Pozsony fiatal képviselője, Marek Vrabel igen hatásos, jól átgondolt és végigvezetett műsorst mutatót be a Belvárosi főplébániatemplom orgonáján. Nagy tetszést aratott a műsor második részében előadott Zeljenka: *Prelúdium és fuga*, P. Eben: *Finale* (Vasárnapi zene) és a művész B-A-C-H-improvizációja.

A fesztiválon hagyományosan megjelenő bizánci kórusművészetet az ungvári görög katolikus székesegyház vegyeskara és a tizenkét férfi énekesből álló Rózsák terei Bizánci Férfikar képviselte. Orosz Mihály ungvári pap-karnagy kórusának átlagéletkora jó húsz évvel meghaladja a kassaiakét. Hangzásuk talán ezért is kevésbé egységes és kevésbé kiegyenlített, mint a fiatal szlovák együtteséé. Orosz karnagy úr szerint komoly problémát jelent a fiatalítás, hiszen a kórusban való éneklés ma sem pusztán éneklési kedv és tudás kérdése, hanem a kárpátaljai ruszin identitás vállalása az ottani görög katolikus egyházmegyén belül feszülő ukrán-ruszin

ellentétek, s szélesebb körben az 1990-től a mai napig nem enyhülő görög katolikus-orthodox szembenállás közepette. A kórus zenéléseiből azonban minden esetleges fogyatékoság, s talán a kevésbé színes, egyszerűbb repertoár bemutatása ellenére egyértelműen kihallatszik a mélyen átélt, életformát s viselkedést meg szabó hit, mely a liturgikus zenei tekintetben eléggé vegyes minőségű kompozíciókat mégis képes hallgatható szinten tartani, és nem hagy kétséget az előadónak az ősi liturgikus szöveggel való teljes és őszinte azonosulása felől. (Székesfehérvári koncertjük után Takács Nándor püspök úr köszönő szavaiban ki is emelte a kórus ezen erényét.)

A Rózsák terei Bizánci Férfikar koncertjén olyan liturgikus tételek hangzottak el a XVIII. századi Magyarországon használt egyháziszláv nyelvű irmologionokból (kottás liturgikus könyvek), melyeket sok évtizede még szertartáson sem hallhatott a hazai közönség. Ezek a zenék persze aligha valók hangversenyekre, hiszen éltető közegük a liturgikus környezet, ezért a férfikar szándéka elsősorban a figyelemfelkeltés volt az elfeledett, sokak által egyáltalán nem ismert repertoár iránt. A hangverseny hallgatóságából nagyon sokakat megérintett a pusztán tény, hogy kicsiny ruszin falvakban (Sajópálfa, Múcsony) bizonyíthatóan évszázadokon át használták e könyveket, s el tudták énekelni a bennük lejegyzett, gazdagorr díszített, zenei intelligenciát és énekes tudást feltételező dallamokat. Közbevetőleg megemlítem, hogy a legfrissebb adatok szerint hazánkban majd 300 000, Budapesten 30 000 ember vallotta magát görög katolikus vallásúnak. Már önmagában ez a nagyságrend is indokolja, hogy a bizánci énekkultúra hazai liturgikus emlékei ne csak könyvtárak polcain illetve templomok, parókiák padlásain heverjenek, hanem a hívek által használt, szerezett dallamok mellett a liturgikus gyakorlatban újra megjelenjenek. (S akkor már nem kell őket sem egyházzenei fesztiválon, sem más hangversenyen bemutatni.)

A tíznapos esemény nagyon nagy érdeklődéssel várt produkciója volt a lipcsei „amici musicae” ének- és zenekar győri és budapesti fellépése. Sokan látogattak el a józsefvárosi Szent József-templomba, hogy a német egyházzene remekműveiből összeállított hangversenyüket élvezzék, s nem kellett csalódnuk. Ron-Dirk Entleutner és együttese nehéz és igényes műsort

állított össze, s azt fiatalos lendülettel, áttetsző hangzással, iskolázott virtuozitással és egészséges magabiztossággal szólaltatta meg. Schütz-zsoltárokkal, Bach: Komm Jesu, komm-jával és a 4. brandenburgi versennyel indítottak, majd Mendelssohn- és Brahms-motettákkal folytatták; végül a szentháromságvasárnap utáni 20. vasárnapra született Bach-kantátával (Schmücke dich, o liebe Seele) zárták a hangversenyt. Ezt adták elő másnap délelőtt a Deák téri evangélikus templomban tartott istentiszteleten is, hiszen budapesti vendégszereplésük erre a vasárnapra esett. „Tagolt és finom dikció, transzparens, minden erőszakosságot nélkülöző hangzás. Erre kell törekedni szüntelenül és nagy figyelemmel. Ezt ők (mármint a német iskolák) tudják” — jutottak eszembe az amici musicae koncertjén Simon Albert tanár úr húsz évvel ezelőtt hozzászólásai, amikor zeneakadémiai növendék-hangszerekhez intézett szavai, miközben figyelmesen hallgattuk Ulbricht drezdai professzor úr zenekari szólamjáték óráit. Tényleg tudják. Még nem éretten, még nem kiforrott professzionalitással, de szándékukat és iskolázottságukat tekintve irigylésre méltó határozottsággal és természetességgel. Csak reménykedni lehet abban, hogy nem ez volt első és utolsó magyarországi vendégszereplésük.

Befejezésképpen el kell mondanom néhány szót a fesztivál rendezési körülményeiről. Úgy gondolom, tanulsággal szolgálhatnak ugyanis sok olyan kollégának, aki nem elszigetelten, magányos sziklaként akar küzdeni az árral szemben az ő igazáért. Azzal kezdem, hogy 1996-ban egy barátunk révén Mezei János kollégámmal együtt találkozhattunk a Budapesten dirigáló Yehudi Menuhinnal. Erkölcsei és anyagi támogatást reméltünk tőle az önálló Budapesti Énekes Iskola ügyében. Menuhin —most értem már, hogy milyen mély bölcsességgel— a következőket mondta: „Nézzék, ez egy nagyon komoly dolog, amit elterveztek. Nem sokan fognak benne segíteni, viszont sokan fogják

különböző „ésszerű” indokokra hivatkozva akadályozni a megvalósulását, de mégiscsak megnyerhetik a csatát, ha a szülők, gyerekek és tanárkollégák felsorakoznak maguk mögé. S akkor lesz biztos és hosszú távú az erkölcsi és anyagi tőke is, ahogy ezt láthatják pl. az angol college-szisztémában. Elég erőt és kitartást kívánok mindehhez.”

A BÉNI eddigi története és a Magyarok Nagyszonya Fesztivál ügyei fényesen igazolják Menuhin szavait. A Deák Diák Iskola tanári és szülői kollektívája egyre inkább meghatározó támasszá válik a mindennapos munkában és „fesztiválunk” lebonyolításában. Erkölcsei támogatásuk valamint jelentős anyagi erőt megmozdító felajánlásaik, segítségük (a fesztivál külföldi és magyar vendégeinek elszállásolása, ellátása, szállítása, érdeklődés koncertjeik, tevékenységük iránt, a kitűnő hangulatú zárótáncház megszervezése és lebonyolítása) nélkül merevebb, ridegebb és szegényesebb lenne a tíznapos esemény, nem beszélve arról, hogy a mostani költségvetés kétszerese lenne szükséges mindezek pénzben való megváltásához.

Idén történt meg először, hogy a finanszírozásba magyar vállalatok is bekapcsolódtak. Reményeink szerint ez az örömteli esemény a következő fesztiválok alkalmával is folytatódik. Köszönet érte a Magyar Villamos Művek Rt. és a Béres Rt. szponzorálási döntéshozóinak.

A többi támogató (Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, Nemzeti Kulturális Alap, Budapest Főváros Önkormányzata Turisztikai, ill. Kulturális Bizottsága, Belváros-Lipótváros Önkormányzata, Olasz Kulturális Intézet, Vox Pannonica Alapítvány) közül ki kell emelnem a 225. születésnapját ünneplő Józsefváros önkormányzatát és Kulturális Központját, amelyek különösen nagy anyagi támogatással járultak hozzá a fesztivál sikeres megrendezéséhez.

Bubnó Tamás